

HALK MÜZİĞİNDE İCRA PRATİKLERİNE BAĞLI NOTA YAZIMININ MAKAM SINIFLANDIRMASINA ETKİSİ: REPERTÜKÜL ÖRNEĞİ

The Effect of Note Writing Depending on Performance Practices in Turkish Folk Music on the Classification of Makam: Repertükül Example

Hakan AYKURT*

Öz

Bu araştırmada, halk müziğinde icra pratiklerini temel alan nota yazımının, makam tespiti amaçlayan çalışmalara etkisini Repertükül adlı veri tabanı örneği üzerinden ortaya koymak amaçlanmıştır. TRT repertuvarına çevrimiçi erişim imkânı sunan ilgili veri tabanında her bir eserin künye bilgisi bölümünde “makamsal dizisi” başlığıyla eserin makamı belirtilmekte; makamsal dizinin tespiti ise tamamen nota üzerinde yapılan ses sahası ve karar perdesi incelemesine göre gerçekleşmektedir. Bu bağlamda, icra temelli notasyonun Repertükül’ün yaptığı makam tespitlerini etkilediği düşünülen beş adet örnek eser, kaynak kişi icraları, bu icraların notasyonları, Repertükül’ün makam tespiti ve ezgisel hareket odaklı makam analizi bağlamlarında karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda; kaynak kişinin icrada tercih ettiği pozisyona ya da akort sistemine göre veya bağlama/koro icrası odaklı yazılan notaların, eserlerin ait olduğu makamdan bağımsız farklı bir karar perdesine aktararak yazılmasına sebep olduğu anlaşılmıştır. Bu durumun etkisiyle, eserlerin asıl makam nağmelerinin anlaşılmadığı, eserlerin Repertükül tarafından makam tespiti için aktarılmış perde üzerinden değerlendirildiği, bu şekilde yapılan makamsal sınıflandırmanın çeşitli makamlara suni bir repertuar kazandırarak şed icranın farklı makam adlarıyla yerleşmesinde etkili olduğu ve teorik bilginin dönüşümünde notasyon pratiklerinin belirli bir oranda rol oynadığı yönünde sonuçlara ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Türk halk müziği, makam, Repertükül, notasyon, icra.

ABSTRACT

The aim of the research is to understand the effect of notation based on performance practices in Turkish folk music on studies aiming to determine makam through the example of the database named *Repertükül*. In the relevant database, which provides online access to TRT Turkish folk music repertoire, the makam of each work is indicated in the imprint information section of each work with the title “makam scale”;

* Dr. Öğr. Üyesi. Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Müzik Bölümü, Çankırı/Türkiye. E-posta: hakanaykurt@karatekin.edu.tr. ORCID: 0000-0002-0375-6175.

the determination of the makam scale is based entirely on the sound field and decision pitch analysis made on the note. In this context, five sample piece, which are thought to affect the makam perception of performance-based transcripts, were compared in the contexts of source person performances, transcripts of these performances, makam determination of Repertükül and makam analysis focused on melodic movement. As a result of the comparison, it was understood that the notes written according to the position or tuning system preferred by the source person in the performance or focused on bağlama/chorus performance caused the works to be written by being transferred to a different decision key independent of the makam they belong to. As a result of this situation, it was concluded that the original makam melodies of the works could not be understood, the works were evaluated by the Repertükül based on the transferred key for makam determination, the makam classification made in this way was effective in the placement of şed performance with different makam names by providing an artificial repertoire for various makams, and notation practices played a certain role in the transformation of theoretical knowledge.

Keywords: Turkish folk music, makam, Repertukul, transcription, performance.

Giriş

Anadolu halk müziği geleneklerinde, makam düşüncesine ve bilinçli makamsal tasarıma bağlı olmayan bir bestecilik kültürü yaşamaktadır. Bu geleneğin ürettiği müzik eserlerini tespit eden, arşivleyen ve günümüze aktaran kişi ve kurumlar da derledikleri eserleri müzik yazısına geçirirken makam düşüncesinden daha çok çeşitli icra pratiklerini dikkate almışlardır. Sözgelimi, bir çalgının icra tekniği, form yapısı ve akort sistemi gibi yöresel ve bölgeye özgü çeşitli icra bileşenleri, ilgili eserlerin notalarının içeriği ve niteliği üzerinde oldukça belirleyici olmuştur. Özellikle çalgı icrasından derlenen eserlerde, kaynak kişinin çalgısında tercih ettiği ton, pozisyon ve konum gibi unsurlar eserin yazılacağı karar perdesini belirlemede en önemli etkenlerden biri olmuştur. Öte yandan, söz konusu eserleri öncelikle Yurttan Sesler topluluğunun icra ettiği düşünülduğünde bu topluluğu oluşturan başat çalgı olarak bağlamanın rolüne istinaden, notasyonun bu çalgıdaki icra pratiklerinin gözetilerek oluşturulması yine sıklıkla rastlanılan bir durumdur. Başka bir açıdan, halk ezgilerinin, derleyen ve notaya alan kişiler tarafından yapılan çeşitli düzeltme ve müdahalelerle birlikte birtakım yazım tercihlerini de barındıran notasyonlar, bestecinin yapıp ettikleri kadar notaya alan kişinin müzikal algısını ve kişisel/kurumsal yazım ilkelerini de yansıtmaktadır (Beştepe, 2018; Dönmez 2021). Özellikle, notaya alan kişinin nazarî bilgisi ve makamsal

işitme alışkanlığı, eserin yazılacağı karar perdesini belirlemede zaman zaman etkili olmaktadır. Halk müziği repertuarı üzerine yapılan makam tespiti ve makamsal sınıflandırma çalışmalarında ise müzik eserini kaynak kişi icrasından bizzat dinleyerek değil yalnızca nota üzerinden yapılan makamsal çıkarımlarda, ilgili notaların niteliği ve notadaki yazım tercihleri yönlendirici ve belirleyici olmaktadır. Genellikle bir çalgı referansının veya diğer icra pratiklerinin gözetilmesiyle farklı perdeler üzerine aktararak yazılan notalar, makam tespiti için yapılan analizlerdeki makam arayışında ve dolayısıyla makamsal algıyı yönlendirmede etkili olmaktadır.

Makam tespiti ve makamsal sınıflandırma yapan bir veri tabanı olarak Repertükül, 2016 yılında sanatçı Savaş Akbıyık'ın girişimleriyle kurulan, TRT Türk halk müziği repertuarındaki notalara çevrimiçi erişim imkânı sunan bir internet sayfasıdır.¹ Bunun yanı sıra içerdiği pek çok ansiklopedik ve akademik bilgiyle günümüzde halk müziği adına temel çevrimiçi başvuru kaynaklarından biridir. Repertükül'ün sunduğu hizmetlerden biri de her bir eserin makamını tespit edip bu bilgiyi her bir eserin künye bilgisi bölümünde “makamsal dizisi” başlığıyla kullanıcılarla paylaşmasıdır. Ancak burada paylaşılan makam bilgisi ve makamsal dizinin tespiti, tamamen nota üzerinde yapılan ses sahası ve karar perdesi incelemesine göre gerçekleştirilmektedir. Bu şekilde, müzik eserinin bizzat kendisi olan kaynak kişi icraları dinlenmeden yapılan makam tespitleri, notasyonun içeriğine ve notada ne görüldüğüne bağlı olarak şekillenmekte, notasyondaki çeşitli yazım tercihleri, yapılacak makam tespiti üzerinde yönlendirici ve belirleyici olmaktadır. Tipik bir yazım tercihi olarak, eserin hangi perde üzerinden yazıldığı hususu Repertükül'ün yaptığı makam tespitini etkilemekte ve yönlendirmektedir. Bu bağlamda Repertükül, icra temelli nota yazımının makam algısına etkisine yönelik yapılabilecek incelemelere somut bir örnek olmasının yanı sıra burada paylaşılan makam bilgisinden faydalanan pek çok araştırmacıyı makam algısı açısından yönlendirme ve etkileme potansiyeli sebebiyle de ayrıca incelemeye değer konumdadır. Yüksek miktardaki ziyaret edilme sayısı ve çeşitli bilimsel çalışmalarda makam bilgisi açısından referans gösterilmesi dikkate alındığında (Yılmaz ve Mak, 2024: 1), makam algısının kitlelere aktarımında Repertükül'ün aracı bir role sahip olduğu açıktır. Bu bağlamda, halk müziğinde icra pratiklerini temel alarak gelişen nota yazımının makamsal sınıflandırma çalışmalarına etkisini Repertükül örneği üzerinden anlamak, Repertükül'ün

¹ Bk. <https://repertukul.com/>

yaptığı eksik makam tespitlerinin arka planında notasyona bağlı incelemelerin olduğunu ortaya koymak ve Repertükül'ün makam algısının aktarımındaki aracı rolünü incelemek araştırmanın temel amacıdır.

Yöntem

Araştırma, ele aldığı problemin öznelliği sebebiyle, bir olayın veya olgunun derinlemesine incelenmesi olarak tanımlanan durum çalışması türündedir (Büyüköztürk vd., 2022: 24). Bu yöntemde her olay, olgu, durum, birey ya da gruplar kendine özgüdür ve sonuçların genellenmesi gibi bir kaygı yoktur (Sönmez ve Alacapınar, 2019: 104-105). Araştırmanın hipotezini ve ele alınan durumu açıklamak üzere, TRT Türk halk müziği arşivi içerisinde beş adet eser örneklem olarak belirlenmiştir. Örneklem seçiminde tipik durum örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu teknikte, araştırmada ele alınan durumu veya problemi en belirgin şekilde yansıttığı düşünülen ve incelenecek olguların en tipik biçimde gözlenebileceği ortalama örnekler üzerinde çalışılır. Seçilecek örneklere de araştırmacı karar verir (Büyüköztürk vd., 2022: 94). Örneklem olarak belirlenen “Hekimoğlu”, “Odayın Yapısına”, “Altın Hıznav Mülayim”, “Çekmecemin Kilidi” ve “Bulguru Kaynatırlar” adlı eserler; kaynak kişilerin icraları, bu icraların TRT arşivindeki notasyonları, Repertükül'ün bu notasyondan yaptığı makam tespiti ve bu araştırmanın yazarı tarafından dinlemeye dayalı olarak yapılan ezgisel hareket odaklı makam tespiti incelenerek analiz edilmiştir. Halk müziği repertuvarında, icra pratiklerine bağlı nota yazısının makam sınıflandırmasına etkisi için örnek gösterilebilecek çok sayıda eser bulunmasına rağmen, araştırmadaki temel hipotezi açıklamak için beş adet eser örneği yeterli görülmüştür.

Bulgular

Her bir eser için yapılan analizlerle elde edilen bulgular şu şekildedir:

Hekimoğlu (Rep. No: 110) adlı eser, salt ezgisel hareket açısından incelendiğinde Rast makamında (Hatipoğlu, 2019: 100; Öztürk, 2022: 110) olmasına rağmen eser makamın ait olduğu perdeden bağımsız olarak Çargâh perdesine aktarılarak notaya alınmıştır. Rast makamının, Rast perde düzeninde Rast perdesinden âgâz edip Rast perdesinde karar eden dairesel hareket tarzı, bu notasyonda Çargâh perdesinden Çargâh perdesine yönelecek şekilde aktarılmış olarak görülmektedir. Rast makamındaki Segâh perdesi, bu aktarımda entonasyon açısından daha tiz icra edilmektedir.

HE Kİ MOĞ LU DER LER BE NİM AS LI MA
KO NAK LAR YAP TIR DIM MER MER Dİ REK Lİ

AY NA LI MAR TIN YAP TIR DIM DA NA Rİ NİM KEN Dİ NES Lİ ME
HE Kİ MOĞ LU DE Dİ ĞİN DE NA Rİ NİM AS LAN YÜ REK Lİ

Şekil 1. Hekimoğlu Adlı Eserin Âgâz ve Karar Kesitleri

Şekil 1'de âgâz ve karar kesitleri işaretlenerek, Çargâh perdesi üzerindeki Rast makam nağmesi gösterilmiştir. Eserin derleme ve notaya alma süreçlerinde özellikle Çargâh perdesi üzerinden yazılmış olmasının icra pratiklerine bağlı çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Bu notalama tercihinin başlıca sebepleri şu şekilde sıralanabilir: 1. Kaynak kişinin/kişilerin çalgı icrasında tercih ettiği pozisyon ve karar perdesinin etkisi, 2. Ses icrasından notaya alan kişinin nazarı bilgisi ve makamsal işitme alışkanlığı, 3. Koro icrasında daha yüksek ses düzeyi ve parlak bir tını oluşumunun gözetilmiş olması, 4. Bağlama icrasında kolaylık veya daha güçlü bir yorum imkânı.

Bu gibi çeşitli icra pratiklerine göre notaya alınan eser, Repertükül tarafından notasyona bağlı kalınarak, Arel teorisinin ana makamı olan Çargâh makamı olarak sınıflandırılmıştır (URL-1). Bu bağlamda, yapılan makam tespitinin doğru olup olmamasından bağımsız bir şekilde icra pratiklerini temel alan nota yazımının makam tespitindeki yönlendirici ve belirleyici rolü somut olarak görülmektedir. Ayrıca, yaptığı bu sınıflandırma ile Repertükül, özellikle "icat edilmiş" bir makam olan Arel teorisinin Çargâh makamına bir çeşit "sunî repertuvar" kazandırmaktadır. Bu sınıflandırmanın, Repertükül'den yararlanan araştırmacılar için makam algısının oluşumuna ve ilgili makamın yerleşip kabul görmesine yapabileceği olası etkiler ayrıca önem taşımaktadır.

Odayın Yapısına (Rep. No:31) adlı eser, salt ezgisel hareket açısından incelendiğinde Nikriz sağır (Hatipoğlu, 2019: 207; Öztürk, 2022: 239) makamında olmasına rağmen eser makamın ait olduğu perdeden bağımsız olarak Çargâh perdesine aktarılarak notaya alınmıştır. Nikriz sağır makamının Hicaz perde düzeninde Nevâ perdesinden âgâzla Rast perdesinde karar eden doğrusal hareket tarzı, bu notasyonda Gerdâniye perdesinden Çargâh perdesine yönelecek şekilde aktarılmış olarak görülmektedir.

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR No : 31
İNCELEME TARİHİ : 27. 1. 1973
2. İNCELEME TARİHİ: 1992
YÖRE
CORUM
KAYNAK KİŞİ
CAFER KAYA
SÜRE : 4=120

DEFLEYLEN
NİDA TÖPEKÇİ
İNCELEME TARİHİ
16. 3. 1971
NOTALAYAN
NİDA TÖPEKÇİ

ODAYIN YAPISINA

(SAZ -)

O DA YIN YA PU SU NA O DA YIN YA PU SU NA
SU GE LİR MİL LEN Dİ RİR SU GE LİR MİL LEN Dİ RİR

Gİ KO TUR KA PU SU NA Gİ KO TUR KA PU SU NA
ÇA YI RI Çİ LEN Dİ RİR ÇA YI RI Çİ LEN Dİ RİR

CA Nİ MİZ GUR BAN OL SUN CA Nİ MİZ GUR BAN OL SUN
ŞU GE LEN Kİ MİN YÂ Rİ ŞU GE LEN Kİ MİN YÂ Rİ

GÜ ZE LİN HE Pİ Sİ NE GÜ ZE LİN HE Pİ Sİ NE
AH RA Zİ DİL LEN Dİ RİR AH RA Zİ DİL LEN Dİ RİR

MEN COĞ LU MEN COĞ LU YA CAN GUR BAN CAN GURBAN CA
NİM GUR BAN NİM GUR BAN

gıcır/gıcır

Şekil 2. Odayın Yapısına Adlı Eserin Âgâz ve Karar Kesitleri

Şekil 2'de âgâz ve karar kesitleri işaretlenerek, Çargâh perdesi üzerindeki Nikriz (-i sagîr) makam nağmesi gösterilmiştir. Eserin derleme ve notaya alma süreçlerinde özellikle Çargâh perdesi üzerinden yazılmış olmasının icra pratiklerine bağlı çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Bu notalama tercihinin tespit edilebilen başlıca sebepleri şu şekilde sıralanabilir: 1. Kaynak kişinin çalgı icrasında tercih ettiği pozisyon ve karar perdesinin etkisi (Bu eserde kaynak kişinin bozuk düzen bağlamada Çargâh perdesi üzerinden gerçekleştirdiği icra şekli net olarak anlaşılmaktadır). 2. Ses icrasından notaya alan kişinin nazarî bilgisi, makamsal işitme alışkanlığı ve Çargâh perdesi üzerinde düşünme eğilimi, 3. Koro icrasında daha yüksek ses düzeyi ve parlak bir tını oluşumunun gözetilmiş olması, 4. Bağlama icrasında kolaylık ve farklı akort sistemlerinde daha güçlü bir yorum imkânı.

Bu gibi icra pratiklerine göre notaya alınan eser, Repertükül tarafından notasyona bağlı kalınarak, eksik ve karara gitmemiş bir Karcıgar gibi algılanmış ve Karcıgar makamı olarak sınıflandırılmıştır (URL-2). Bu bağlamda, icra

pratiklerini temel alan nota yazımının makam tespitindeki yönlendirici ve belirleyici rolü somut olarak görülmektedir. Aynı zamanda müzik eserinin kendisini dinlemeden notasyon üzerinden yapılan makamsal çıkarımların taşıyabileceği eksikler de ortaya çıkmaktadır. Bunlara ek olarak Repertükül, yaptığı bu sınıflandırma ile ilgili makama suni bir repertuvar kazandırmaktadır. Bu sınıflandırmanın, Repertükül'den yararlanan araştırmacılar için makam algısının oluşumuna ve ilgili makamın yerleşip kabul görmesine yapabileceği olası etkiler ayrıca önem taşımaktadır.

Altun Hız mav Mülayim (Rep. No: 14) adlı eser, salt ezgisel hareket açısından incelendiğinde Pençgâh asıl makamında (Hatipoğlu, 2019: 262; Öztürk, 2022: 115) olmasına rağmen eser makamın ait olduğu perdeden bağımsız olarak Çargâh perdesine aktarılarak notaya alınmıştır. Pençgâh asıl makamının Rast perde düzeninde Nevâ perdesinden âgâzla Rast perdesinde karar eden doğrusal hareket tarzı, bu notasyonda Gerdâniye perdesinden Çargâh perdesine yönelecek şekilde aktarılmış olarak görülmektedir. Kaynak kişi Abdurrahman Kızılay'ın icrası dikkatle dinlendiğinde icradaki incelikli entonasyon tercihleri (Rast üzeri Segâh perdesi, Çargâh üzeri Dik Hisar perdesi tercihi gibi) Pençgâh asıl makamının varlığına işaret eden diğer bir noktadır.

MÜ LÂ Yİ
İN Cİ CI
TO MA GA

AL TUN HIZ MAV
AL TUN HIZ MAV
AL TUN HIZ MAV

Dİ LE YİM
RİN Cİ CI
YA NA GA

SE Nİ HAK TAN
GÖM LE YİN NA
YA NA ŞİP AL

(SAZ - - -)

Şekil 3. Altun Hız mav Mülayim Adlı Eserin Âgâz ve Karar Kesitleri

Bu notalama tercihinin başlıca sebepleri şu şekilde sıralanabilir: 1. Ses icrasından notaya alan kişinin nazarî bilgisi ve makamsal işitme alışkanlığı, 2. Koro icrasında daha yüksek ses düzeyi ve parlak bir tını oluşumunun gözetilmiş olması.

Bu gibi çeşitli icra pratiklerine göre notaya alınan eser, Repertükül tarafından notasyona bağlı kalınarak ve dizi odaklı bakış açısının da etkisiyle, Arel teorisinin ana makamı olan Çargâh makamı olarak sınıflandırılmıştır (URL-3). Yapılan makam tespitinin doğru olup olmamasından bağımsız bir şekilde icra pratiklerini temel alan nota yazımının makam tespitindeki yönlendirici ve

belirleyici rolü somut olarak görülmektedir. Buna ek olarak Repertükül, yaptığı bu sınıflandırma ile özellikle “icat edilmiş” bir makam olan Arel teorisinin Çargâh makamına suni repertuvar kazandırmaktadır. Bu sınıflandırmanın, Repertükül’den yararlanan araştırmacılar için makam algısının oluşumuna ve ilgili makamın yerleşip kabul görmesine yapabileceği olası etkiler ayrıca önem taşımaktadır.

Çekmecemin Kilidi (Rep. No:549) adlı eser, ezgisel hareket açısından incelendiğinde Irak makamında (Hatipoğlu, 2019: 158; Öztürk, 2022: 155) olmasına rağmen eser makamın ait olduğu perdeden bağımsız olarak Segâh perdesine aktarılarak notaya alınmıştır. Irak makamının Rast perde düzende Dügâh perdesinden âgâzla Irak perdesinde karar eden doğrusal hareket tarzı, bu notasyonda Nevâ perdesinden Segâh perdesine yönelecek şekilde aktarılmış olarak görülmektedir.

Y R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T N M REPERTUAR SIRA No: 549
İNCELEME TARİHİ: 22.11.1973

YÖRESİ:
ERZURUM - ÖLTÜ

KİMDEN ALINDI:
CEVAT ASLAN

SÜRE:

DERLEMEYEN
MÜZAFFER SARISOZEN

DERLEME TARİHİ:

NOTAYA ALAN
MÜZAFFER SARISOZEN

ÇEKMECEMİN KILIDI

CEK ME CE MİN Kİ Lİ Dİ BE Nİ VE RİR LER YA DEL LE RE
ÜS TÛ NÛ GÛL BÛ NÛ DÛ " " " " " " " " " " " "
KÖP RÛ NÛ NAL Tİ Çİ ÇEK " " " " " " " " " " " "
O RAK ÖE Tİ RİN Bİ ÇEK " " " " " " " " " " " "

AĞ LA SA NA A YOĞ LAN TA BAN GA Nİ KAY TA Nİ NA
"
" "

BAĞ LA SA NA A YOĞ LAN
" "

Şekil 4. Çekmecemin Kilidi Adlı Eserin Âgâz ve Karar Kesitleri

Bu notalama tercihinin başlıca sebepleri şu şekilde sıralanabilir: 1. Kaynak kişinin/kişilerin çalgı icrasında tercih ettiği pozisyon ve karar perdesinin etkisi, 2. Ses icrasından notaya alan kişinin nazarî bilgisi ve makamsal işitme alışkanlığı, 3. Koro icrasında daha yüksek ses düzeyi ve parlak bir tını oluşumunun gözetilmiş olması, 4. Bağlama icrasındaki kolaylık veya toplu icraya uygunluk.

Bu gibi çeşitli icra pratiklerine göre notaya alınan eser, Repertükül tarafından notasyona bağlı kalınarak ve dizi odaklı bakış açısının da etkisiyle

Segâh makamı olarak sınıflandırılmıştır (URL-4). Yapılan makam tespitinin doğru olup olmamasından bağımsız bir şekilde icra pratiklerini temel alan nota yazımının makam tespitindeki yönlendirici ve belirleyici rolü somut olarak görülmektedir. Buna ek olarak Repertükül, yaptığı bu sınıflandırma ile ilgili makama suni bir repertuvar kazandırmaktadır. Bu sınıflandırmanın, Repertükül'den yararlanan araştırmacılar için makam algısının oluşumuna ve ilgili makamın yerleşip kabul görmesine yapabileceği olası etkiler ayrıca önem taşımaktadır. Aykurt (2022) tarafından yapılan bir araştırmada, hepsi Segâh perdesi üzerinden yazıldığı için Repertükül'ün neredeyse tamamını Segâh olarak sınıflandırdığı 160 adet eser âgâz-seyir-karar niteliklerine göre ezgisel hareket açısından analiz edilmiş, bu eserler arasında Segâh makamının ağırlığının aslında yalnızca %9 oranında olduğu ve aktarılmış şekilde Irak makamının çok daha yoğun olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

Bulguru Kaynatırlar (Rep. No: 106) adlı eser, ezgisel hareket ve seyir unsurları açısından incelendiğinde Kürdîli Hicazkâr makamında (Hatipoğlu, 2019: 1081) olmasına rağmen, eser makamın ait olduğu perdeden bağımsız olarak Yegâh perdesine aktarılarak notaya alınmıştır. Kürdîli Hicazkâr makamının Kürdîli Hicazkâr perde düzeninde Gerdâniye perdesinden âgâzla Rast perdesinde karar eden doğrusal hareket tarzı, bu notasyonda Nevâ perdesinden Yegâh perdesine yönelecek şekilde aktarılmış olarak görülmektedir.

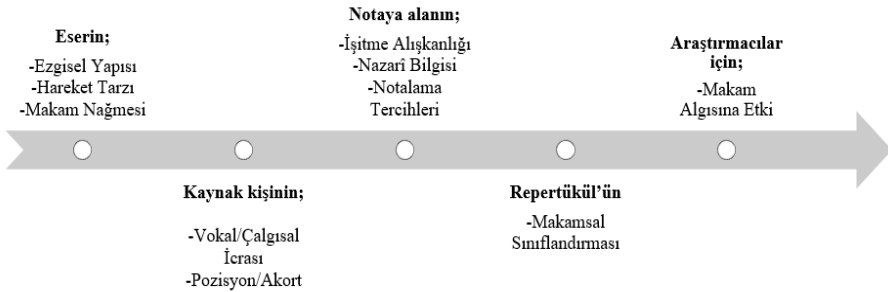
Bu notalama tercihinin başlıca sebepleri şu şekilde sıralanabilir: 1. Kaynak kişinin/kişilerin çalgı icrasında tercih ettiği pozisyon ve karar perdesinin etkisi, 2. Bağlama icrasında tını arayışı, kolaylık veya toplu icraya uygunluk. Eserin bağlamadaki icrası yaygın olarak orta tel grubunun baskısız açığında (yegâh perdesinde) sonlanan Hüdayda akort düzeninde gerçekleştirilir. Eserin notası da bu yüksek bir olasılıkla bu icra pratiği gözetilerek Yegâh perdesinde sonlanacak şekilde yazılmıştır.

Bu gibi çeşitli icra pratiklerine göre notaya alınan eser, Repertükül tarafından notasyona bağlı kalınarak ve dizi odaklı bakış açısının da etkisiyle Ferahnümâ makamı olarak sınıflandırılmıştır (URL-5). Yapılan makam tespitinin doğru olup olmamasından bağımsız bir şekilde icra pratiklerini temel alan nota yazımının makam tespitindeki yönlendirici ve belirleyici rolü somut olarak görülmektedir. Yegâh perdesinde sonlanan notasyon, makam tespiti yapmayı amaçlayan Repertükül'ü Yegâh perdesinde sonlanan makamları taramaya yönelterek makam tespiti üzerinde yönlendirici olmuştur. Buna ek olarak Repertükül, yaptığı bu sınıflandırma ile ilgili makama suni bir repertu-

var kazandırmaktadır. Bu sınıflandırmanın, Repertükül'den yararlanan araştırmacılar için makam algısının oluşumuna ve ilgili makamın yerleşip kabul görmesine yapabileceği olası etkiler ayrıca önem taşımaktadır.

Sonuç

Araştırma sonucunda, halk müziğinde icra pratiklerine bağlı olarak farklı perdelere aktararak yazılmış notaların etkisiyle eserlerin asıl makam nağmelerinin Repertükül tarafından anlaşılamadığı, eserlerin Repertükül tarafından makam tespiti için aktarılmış perde üzerinden değerlendirildiği ve bu şekilde yapılan makam sınıflandırmasının ilgili makamlara suni bir repertuvar kazandırarak şed icranın farklı makam adlarıyla yerleşmesinde etkili olduğu yönünde sonuçlara ulaşılmıştır. Bu sonuçlar, teorik bilginin dönüşümünde icracıların ve icra pratiklerinin yanı sıra bunlara bağlı olarak gelişen müzik yazısı pratiklerinin de belirli bir oranda rol oynadığını ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda Repertükül, hem icra temelli nota yazısının sonucu olarak oluşan makam algısını bizzat yansıtmakta olup hem de kendisini referans gösteren çeşitli bilimsel çalışmaları ve kitleleri bu bağlamda etkileyerek teorik bilginin değişimine aracı olmaktadır. Bu sürecin görsel açıdan bir ifadesi şu şekilde yapılabilir:

Şekil 5. Makam Algısının Şekillenme Süreci

Şekil 5'te görülen bu süreç; eserin var olan ezgisel yapısının kaynak kişi tarafından yapılan icra tercihleriyle yeniden üretilmesi, bu icranın notaya alınması sürecinde notaya alan kişinin nazari bilgisi ve işitme alışkanlıkları, ortaya çıkan notasyon üzerinden Repertükül'ün yaptığı makam tespiti ve bu makam tespitiyle karşılaşan kitlelerin makam algılarının oluşumu veya değişimi şeklinde özetlenmiştir.

Araştırma sonuçlarından yola çıkarak, halk müziği notalarının yazımına ve makamsal sınıflandırma amaçlayan çalışmalara yönelik bazı önerilerde bulunulmuştur. Halk müziği repertuvar arşivindeki eserler çoğunlukla icra

pratikleri düşünülerek yazılmış olsa da makamsal bağlam düşünülerek yazılmış örneklerle de rastlamak mümkündür. Öncelikle bu hususta tutarlı bir yazım ilkesinin belirlenmesi gerektiği düşünülmektedir. Halk müziğinde, eserlere asıl karakterini ve kimliğini kazandıran yöresel icra pratiklerinin zenginliği ve çeşitliliği dikkate alındığında, icrada standartlaşmanın ve yöresel unsurları törpülemenin önüne geçmek için bu hususların notasyonda öncelikli olarak gözetilmesi ve müzik yazımının tamamının icra pratikleri üzerinden şekillendirilmesi düşünülebilir. Buna alternatif başka bir yol olarak, notasyonda yalnızca makamsal bağlam düşünülüp, eserin yörede icra edildiği çalgılar, çalgı formları, icra biçim ve teknikleri, pozisyon, akort sistemi ve aktarım olanakları gibi hususlar açıklama olarak eklenerek seçim icracıların tercihine bırakabilir.

Notasyondaki yazım tercihleri her ne olursa olsun, makamsal sınıflandırma amaçlayan çalışmalarda eserlerin mutlaka kaynak kişilerden dinlenerek ezgisel hareket odaklı bakış açısıyla analiz edilmesi önerilmektedir. Eserin icrada veya notasyonda aktarılmış bir şekilde konumlandığı tespit edilmişse bu eserlerin makamsal sınıflandırması yapılırken, makamın şed icra edildiğini belirtecek “Çargâh’ta Nikriz” veya “Nikriz (Çargâh perdesi üzerinde)”, “Çargâh’ta Rast” veya “Rast (Çargâh perdesi üzerinde)”, “Segâh’ta Irak” veya “Irak (Segâh perdesi üzerinde)” gibi hem aktarım yerini hem asıl makamı belirten adlandırmalar tercih edilebilir.

Kaynakça

- Aykurt, Hakan (2022). “Makam Nazariyesine Halk Müsikisi Üzerinden Bir Bakış: Tam Perdelerle Segâh’ta Karar Eden Makam ve Terkipler”. *Porte Akademik Müzik ve Dans Araştırmaları Dergisi*, 22: 38–56.
- Beştepe, Kaan (2018). *Notaya Aktarılmış Türk Halk Müziği Eserlerinin Kaynak Kişi İcrasına Göre İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi.
- Büyüköztürk, Şener vd. (2022). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Dönmez, Ali Orhan (2021). “Nota Yazımı ile İcrası Arasında Uyuşmazlık Bulunan Türkü Motifleri: Muğla Örneği”. *Rast Müzikoloji Dergisi*, 9(1): 2659–2672.
- Hatipoğlu, Emrah (2019). *Makamlar ve Terkipler*. Google Kitaplar.
- Öztürk, Okan Murat (2022). *Türk Müziğinin Temeli Olarak Halk Müziği Teorisi ve Uygulaması I*. Müzik Eğitimi Yayınları.

Sönmez, Veysel ve Alacapınar, Füsün (2019). *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Anı Yayıncılık.

URL-1: <https://repertukul.com/HEKIMOGLU-DERLER-BENIM-ASLIMA-110> (Erişim: 15.11.2024).

URL-2: <https://www.repertukul.com/ODAYIN-YAPUSUNA-Mencoglu-31> (Erişim: 15.11.2024).

URL-3: <https://repertukul.com/ALTUN-HIZMAV-MULAYIM-14> (Erişim: 15.11.2024).

URL-4: <https://repertukul.com/CEKMECEMIN-KILIDI-549> (Erişim: 15.11.2024).

URL-5: <https://repertukul.com/BULGURU-KAYNATIRLAR-Fidayda-Hudayda-106> (Erişim: 15.11.2024).

Yılmaz, Güneş & Mak, Mahir (2024). "TRT Repertuarında Yer Alan Bozklıkların İncelenmesi". *Journal of Music and Folklore Studies*, 1(2): 98-127.

"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir:

Yazarın Notu: Bu makale, 22-23 Kasım 2024 tarihlerinde düzenlenen Geleneksel Müzik ve Güncel Yaklaşımlar Sempozyumunda yazar tarafından sözlü olarak sunulan özet bildirinin tam metin halidir.

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":

Author's Note: This article is the full text of the abstract presented orally by the author at the Traditional Music and Current Approaches Symposium held on 22-23 November 2024.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.

Declaration of Conflicting Interests: The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.